

„Жан Моне“ Център за високи постижения в изследването на европеизацията на държавите от Югоизточна Европа

Jean Monnet Center of Excellence for Teaching and Research on the Europeanization of the Countries of South-Eastern Europe

ОТ ЗАПАДНИ КЪМ ЕВРОПЕЙСКИ БАЛКАНИ

Политическа добронамереност и тежък сблъсък на менталитети

ПРОФ. ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

16 май 2018 г.

За да разбере човек значението на срещата на лидерите на страните-членки на ЕС и на техните партньори от Западните Балкани на 16-ти и 17-ти май в София, задължително трябва да е гледал с емпатия постановката „Хъшове“, в интерпретацията Ал. Морфов - много високи идеали; много високопарни речи, по време на които някой бърка в джоба на невнимаващия;

революционни замисли, преминаващи в театрална бутафория, осмислени обаче от драмата на реалните човешки взаимоотношения. Но тъкмо какафонията от всичко това прави историята, която първо пълни вестниците и после учим в училище. А тя е необратима...

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Програма „Еразъм +“ на Европейския съюз.

Ако мислите, че някъде другаде по света или в други времена историята е протичала другояче, просто не я познавате в детайлите ѝ. Винаги и навсякъде е било, е и ще бъде така. Поради това важният въпрос е дали изобщо правим история или просто живеем в безвремие.

По напълно разбираеми причини, от целия тежък и разнопосочен дневен ред на срещата българската общественост избра да фокусира вниманието си върху темата за евроинтеграцията на Западните Балкани – едно, че става дума за съседите ни, а ние добре знаем какво значи да играе мечка у комшиите (и не искаме никога да се повторят събитията след разпада на Югославия); второ, че точно по тази тема българският принос е неоспоримо положителен. И тъкмо това трябва да се обяснява, защото остава неразбрано – както от мнозина наши приятели, западно от Калотина и Гюешево, така и доста наши медии.

Чуха се, защото са гръмогласни, а не защото са преобладаващи, гласове, че тази среща всъщност „нищо не е дала“... Понеже става дума за партньорство с ЕС, а пък в Югоизточна Европа партньорството се смята за синоним на приятелство, а то самото значи подаръци – я овца, я литър ракия. А на срещата в София наистина не блееше дребен добитък и не се раздаваха дамаджани, та някои останаха много разочаровани. Особено онези, които са си въобразявали, че на 17-ти май ще чуят конкретна дата за приемането на страната си в ЕС. Не, не бяха никак малко... и сред политиците, и сред представителите на гражданското общество.

Така че един двустранен въпрос настоятелно очаква отговор – „Защо Западни Балкани и защо точно сега?“¹

Трябва да се започне с пояснението, че „Западни Балкани“ е политически коректен

¹ Въпросът прозвуча в хода на международната конференция с много високо политическо участие, организирана от Центъра за изследване на демокрацията, на тема: „Демокрацията, която дава

резултати: 10 години по-късно. Отключване на потенциала на Западните Балкани“. Всъщност, задължително трябва да бъдат поздравени флагманите на гражданското общество у нас, които

евфемизъм за обозначаване на страните, които географски са в центъра на Европа, но в социално-политически и цивилизационен план са не само различни (до противоположност) на европейската модерност, а и са толкова съществено различни помежду им, че единственото, което ги сродява, е жестоката реалност на пост-комунистическия им живот. Неговото качество пък е такова, че се налага да се говори с евфемизми, предпазващи ни от навлизане в дълбочина и конкретност.

Това е причината, поради която, макар за този регион да се отвори неопределена перспектива за евентуална евроинтеграция още преди 15 години по време на срещата на върха в Солун, напредъкът в тази посока бе по-скоро недостатъчен. Дори през 2014-та

председателят на Европейската комисия безапелационно заяви, че в неговия петгодишен мандат няма да има разширяване на ЕС. Погледнато в тази перспектива, изваждането на Западните Балкани от фризера на политическия дневен ред на Съюза е изключително важна и многообещаваща новина. Което и ни връща към втората страна на същия въпрос – защо точно сега?

Защото най-после ЕС започва да се посъзвема от поредицата безпрецедентни шокове – икономическата криза, миграционното цунами, намерението на Великобритания да напусне. През 2018 Съюзът вече намира сили и вътрешна воля да започне „да си подрежда къщата“. И, както винаги е било, на първо място стои въпросът за сигурността, която е

успяха в един ден да проведат изключително високопрофилни публични форуми, посветени на перспективата за евроинтеграцията на Западните Балкани. Освен цитираната вече инициатива на ЦИД (<http://www.csd.bg/artShowbg.php?id=18221>.), Европейският съвет за външна политика проведе - още по-впечатляващ като участие - форум „В диалог със Западните Балкани“ (http://www.ecfr.eu/events/event/in_dialogue_with_the_western_balkans). Софийският университет също стана участник в публичния дебат с международна научна

конференция на тема „Балканите в европейската интеграция – минало, настояще и бъдеще“ (https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/novini/novini_i_s_bitiya/mezhduna_rodna_nauchna_konferenciya_balkanite_v_evropejskata_integraciya_minalo_nastoyasche_b_desche.) Още на 14 май Европейският институт проведе регионален семинар на тема „Европейската перспектива на Западните Балкани: приносът на София“ (<http://www.europeaninstitute.bg/page.php?c=9&d=513>).

рамково условие за всички други евроинтеграционни инициативи и политики. ЕС повече не може да си позволи лукса в средата му да има център на нестабилност – било като евентуални местни междуетнически или международни конфликти, било като износ на престъпност, било като център за масирано икономическо, политическо и даже културно-идеологическо проникване на „трети сили“ (пореден евфемизъм за означаване на геополитически интервенции на страни като Русия, Турция, Саудитска Арабия, а напоследък – особено активно Китай).

Но тук точно е и кризата в отношенията на страните от региона и ЕС. Защото, както ясно обясни Кристиан Даниелсон, ръководител на генерална дирекция „Политика за съседство и преговори за разширяване“ на Европейската комисия, *с позицията си от 17 май в София ЕС само потвърждава своята политическа ангажираност с процеса на интеграция на страните от региона*. Обаче тяхна е задачата да разберат, че това е само отворена

възможност, от която те трябва да се възползват по най-оптимален начин. Кое то пък предполага преди това да решат изключително важни задачи – първо, да изградят здрава държавност, включително институции, осигуряващи добро управление, ефективна съдебна система и резултатна борба с корупцията и организираната престъпност; второ, устойчиво растяща икономика, което пък предполага не просто стабилни пазарни отношения, но и вече споменатите институции, съдебна система и борба с корупцията; трето, помирение, предполагащо да се забрави близкото конфронтационно минало и да се инвестира в съвместното бъдеще.

А става дума именно за криза, защото адресатите на този *ясен, но условен ангажимент* изобщо не разбират за какво става дума. Проблемът е не толкова в това, че политически дейци, схващащи добре тежестта на въпросите за европейската сигурност, смятат да изнудват ЕС с нежеланието си за реална интеграция и със заплахата от спадаща

публична подкрепа за членството в ЕС. Това бе демонстрирано с блага балканска откровеност от най-големите евроентузиасты в тамошното гражданското общество, което се очаква да е действителен коректив на политическата класа.

Значително по-тежкият проблем е, че огромната част от обитателите на пространствата в този регион (както политици, така и обикновени хора) са така добре вписани в статуквото, че изобщо не си представят, че то може да има алтернатива. Това проличава в простирането на зададения въпрос „А какви реформи точно да направим?“ - защото нито броят, нито съдържанието им не са саморазбиращи се от местна гледна точка. Но същото личи и в настойчивото искане за дата на членството, зад което стои спотаена надежда. Надеждата, че веднъж определена, датата така или иначе ще дойде и членството ще стане факт – защото е била „дадена дума“, а не защото програмата за реформи е изпълнена. Досуш като случая с България и Румъния. Не се разбира, че прецедентът не е правило. Точно

обратното – *понеже веднъж вече е станало, тъкмо поради това никога вече няма да се повтори.*

Така че, ако се върнем към заглавието, смисловият акцент в него не е нито върху „западни“, нито върху „европейски“, нито върху „Балкани“. Акцентът е върху „към“ – наличие на конкретен, но *засега само хоризонт* – което от комшиите, съобразно собствения им манталитет, не се разпознава като нещо конкретно, а пък за представителите на ЕС, съобразно техните споделени помежду им очевидности, е най-конкретно, но пък задължително – все още – *условно бъдеще.*

Между другото, присъединяването на всички пост-комунистически страни към ЕС протече именно по този начин – през дълга каскада от все по-нарастващи и по-ускоряващи се обещания; взаимни обещания. Точно в тази връзка е много подходящо да припомним ключовия фрагмент от прощалното обръщение към румънските граждани на Джонатън Шийле, ръководител на Делегацията на ЕС в

Румъния в периода на най-интензивната подготовка на северната ни съседка за членство в ЕС. След петгодишен мандат, позволил му отблизо да опознае реалностите на местното общество и политическите му нрави, около половин година преди влизането в сила на договора за членство на Румъния в ЕС, Шийле споделя:

„Интеграцията на Румъния в ЕС означава, че са направени важни крачки към „запълване на съдържанието със същина“. Европейският съюз изнесе своите правни регулации – съдържанието – в Румъния, а след това упражняваше натиск те да бъдат приложени, което означава да се напълни съдържанието със същина. Теоретично, интеграцията може да стане само когато тези две измерения съвпадат или са почти готови да съвпадат. Но дали проблемът на Румъния с модерността се решава по този начин? Не и в дългосрочен план. Една от най-големите и най-често срещани грешки на румънците, включително на интелектуалците, е, че те понякога мислят, че интеграцията на страната в ЕС означава също фундаментална и цялостна трансформация на страната, на икономиката и на обществото. Ама то така не става. Прословутите норми на ЕС (acquis) не са направени да създават модерни държави, всъщност повечето от тях предполагат, че модерни и функционални държави вече съществуват. Тези норми са само това, което държавите, членки на ЕС, са решили да се смята за общи правила. Те са ограничени от природата им. Те могат да

означават добри регулации, приложени към някои сфери на дейност, но могат да са отсъстващи в други. Особено в сферите, свързани с политическата организация на държавата, правните норми на ЕС (acquis), са напълно несъществуващи. Прехвърлянето на тези норми има положителни ефекти върху реформата и протичащите промени в страната-кандидат, но това не означава завършена модернизация, примерно, това не означава реформиране на държавата. Пълната модернизация на Румъния, привездането в съответствие на съдържанието и същината, чрез съединяването на местната специфика с универсалните отношения, присъщи на Европа, може да бъде резултат на румънски политически проект, един проект на елитите и на румънското общество.

С други думи: интеграцията в ЕС не означава, че Румъния изведнъж ще се промени за добро, ако румънците не я направят по-добра. Интеграцията в ЕС няма да спаси Румъния от реалността. Само вие, румънците, и никой друг, от Брюксел или Господ знае откъде, може да бъде чудото.

Проектът за европейската и евроатлантическата интеграция на Румъния имаше също и негативен ефект за Румъния, най-вече защото той представяше всичко като дадено - prêt à porter – спестявайки на политическата класа и елита усилието да отсъждат сами какво е необходимо да се направи за Румъния, както по отношение на някои специфични сфери, така и цялостно, включително фундаменталните данни за еволюцията на страната. Беше грубо неразбиране да се очаква, че Европа някак си ще разреши проблемите на Румъния в областта на селското стопанство,

*проблемите на румънското правораздаване,
на румънската администрация и т.н. [...]“²*

И гражданите, и политиците от страните от
Западните Балкани могат да си спестят
необходимостта от подобно прощално послание,
ако имат куража и интелигентността да разберат за
кого бие камбаната още отсега.

² Текстът е от прощалното писмо на Шийле, поместено
като приложение към книгата на Том Галахър –
„Румъния и Европейският съюз. Как слабият надделя

над силния“ (Gallagher, T., 2013. *Romania and the
European Union: how the weak vanquished the strong.*
Oxford University Press. – преводът е на Г. Д.)